

Odnowa wsi w województwie wielkopolskim na podstawie doświadczenia gminy Kramsk w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO).

1. Wstęp

Odnowa wsi to proces przemian, których głównym motorem napędowym jest społeczność lokalna, mający na celu poprawę warunków życia mieszkańców terenów wiejskich. Odnowa wsi wpływa na kształtowanie standardu oraz jakości życia na wsi, daje możliwość samorealizacji i poczucia uczestnictwa we wspólnocie i współtworzeniu własnego otoczenia. Uaktywnia zasoby, jakimi dysponuje społeczność na danym terenie, mobilizuje siły oraz tworzy warunki do rozwoju istniejących jak i nowych dziedzin gospodarowania. Jest procesem sprawdzonym i wypróbowanym w krajach Unii Europejskiej (głównie w Austrii i Niemczech) umożliwiającym rozwój gospodarczy i społeczno-kulturalny i to w formie najbardziej odpowiadającej społeczności lokalnej, ponieważ jego kierunek jest przez nią samą wybrany (Wilczyński, 2003).

**Odnowa wsi = oddolne zaangażowanie mieszkańców + zasoby lokalne
+ publiczne i prywatne wsparcie.**

Taki schemat odnowy wsi obowiązywał zanim Polska przystąpiła do UE. W ramach pilotażu wdrożone zostały programy w województwach opolskim i pomorskim korzystając głównie ze środków Urzędów Marszałkowskich (UM), a przed 1999 rokiem także Urzędów Wojewódzkich (UW). Przykładami nowego wsparcia były też powiatowe i gminne konkursy odnowy wsi które zostały zrealizowane np. powiecie nakielskim. Inspiracją oraz impulsem do powstania programu odnowy wsi była przygnębiająca sytuacja i nastrój powszechnego nie zadowolenia panującego wśród mieszkańców wsi. Koordynację oraz przygotowanie merytoryczne wzięło na siebie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego PARTNER z Bydgoszczy (Kamiński, 2003). Po wstąpieniu do UE projekty z odnowy wsi mogły być dofinansowywane ze środków unijnych. W ramach priorytetu 2 „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006 uruchomiono działanie 2.3. „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego. Zmieniło to również podejście do sposobu realizacji projektów odnowy wsi:

Odnowa wsi = fundusze unijne + oddolne zaangażowanie mieszkańców + zasoby lokalne + publiczne i prywatne wsparcie.

Fakt ten spowodował zmianę myślenia w podejściu do sposobu realizacji projektów

z odnowy wsi. Odwołując się do słów pana Ryszarda Wilczyńskiego wojewody opolskiego, inicjatora odnowy wsi w Polsce, – *Odnowa wsi to nie pieniądze, tylko ludzie, ich zaangażowanie, potrzeby oraz zasoby, które tkwią w nich i ich otoczeniu. Pieniądze są tylko narzędziem do realizacji pomysłów* (Kłodziński, 2007).

Oczywiście środki finansowe pomagają, ale tylko wtedy, kiedy są sprzężone z zaangażowaniem środowiska lokalnego oraz potrzeb społeczności zamieszkującej dany teren. Tylko w takim wypadku 1 zainwestowana złotówka może dać w efekcie końcowym realizacji projektu kilka złotych. I o to właśnie chodzi w odnowie wsi.

2. Odnowa wsi w Wielkopolsce w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) Rolnictwo

Nabór wniosków w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich w ramach **Działania 2.3. "Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego"** na lata 2004 – 2006r., trwał od 1 kwietnia do 6 maja 2005r. Do Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego wpłynęło 250 wniosków na łączną kwotę dofinansowania 56 367 000,00 zł (są to wyłącznie środki unijne). Kwota ta znacznie przekroczyła dostępny limit środków przypadający na województwo wielkopolskie. W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej oraz punktowej oceny wniosków na liście rankingowej zarekomendowanej przez Regionalny Komitet Sterujący Zarządowi Województwa znalazło się 212 wniosków. Listę tą zatwierdził Zarząd Województwa Wielkopolskiego. Uwzględniając dostępny limit na realizację projektów w początkowym etapie skierowano do realizacji 137 projektów na łączną kwotę 34 385 890,00 zł (wg stanu na 20.01.2006 r.). Oszczędności, które powstały w wyniku procedur przetargowych zostały rozdysponowane na dofinansowanie kolejnych wniosków oczekujących na liście rankingowej. Według stanu na dzień 30.10.2006 r., podpisano 154 umowy z beneficjentami. Po podjęciu przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW) decyzji o możliwości wykorzystania 120% przyznanego dla Wielkopolski limitu podpisano kolejne

umowy. W sumie podpisano ich 174 na kwotę 39 868 965,00 (jest to kwota z uwzględnieniem wszystkich aneksów do umów, zmieniających kwoty umów).

W ramach działania 2.3 **"Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego"** na lata 2004 – 2006r. z całej Wielkopolski złożono 212 wniosków z 73 gmin na łączną kwotę pomocy (z EFOGR) 49966448,00 zł. Z tego 97 gmin złożyło od 1 do 2 wniosków o dofinansowaniu od 23998,00 zł do 450000,00 zł, od 3 do 5 wniosków złożyło 16 gmin o dofinansowaniu od 82365,00 zł do 1511682,00 zł a tylko cztery gminy złożyły od 6 do 7 wniosków o dofinansowaniu od 685107,00 zł do 1751508,00 zł (wykres 1). Uśredniona wartość projektu przy 212 złożonych wnioskach wyniosła 321690,80 zł. Siedemnaście wniosków zostało złożone na maksymalną kwotę dofinansowania 450000,00 zł.

Wykres 1

Ilości złożonych wniosków przez gminy

Źródło: Wielkopolski Urzędu Marszałkowski

W wyniku weryfikacji formalnej i merytorycznej oraz oceny punktowej utworzona została lista rankingowa złożonych wniosków. W ramach 212 złożonych wniosków przyjętych przez Zarząd województwa:

3 wnioski otrzymały 7 punktów,
16 wniosków otrzymało 6 punktów,
89 wniosków otrzymało 5 punktów,
62 wnioski otrzymały 4 punkty,
42 wnioski otrzymały 3 punkty.

Tabela 1

Rodzaje projektów składanych w ramach odnowy wsi w Wielkopolsce

Lp.	Rodzaj projektu	Ilość złożonych wniosków
1	Budowa, remont, modernizacja domów kultury, centrów spotkań i remiz OSP	97
2	Poprawa bezpieczeństwa, budowa chodników, ścieżek rowerowych i szlaków pieszych, parkingów i placów zabaw	32
3	Zagospodarowanie terenów zieleni, rewitalizacja parków, centra miejscowości	30
4	Budowa, remont, modernizacja terenów sportowych i rekreacyjnych z ich wyposażeniem	39
5	Projekty dot. dziedzictwa kulturowego, budynków zabytkowych	14
	Razem	212

Źródło: Opracowanie własna na podstawie danych z Wielkopolskiego Urzędu Marszałkowskiego

Jak wynika z powyższej tabeli najczęściej wniosków zostało złożonych na budowę, modernizację, remont wiejskich domów kultury, centrów spotkań i remiz Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP). Fakt ten świadczy o tym, że największe zapotrzebowanie na terenach wiejskich dotyczy miejsc, w których mieszkańcy mogliby się spotykać, rozmawiać, organizować różnego rodzaju spotkania mające na celu integrowanie się społeczności lokalnej, podejmowanie działalności kulturalnej, organizacje szkoleń, prelekcji itp.

Kolejną drugą grupą projektów to projekty dotyczące budowy, remontu, modernizacji terenów sportowych i rekreacyjnych na terenach wiejskich. Tereny te spełniają bardzo ważną rolę zwłaszcza wśród młodych ludzi, którzy potrzebują ruchu i możliwości spędzania wolnego czasu w komfortowych warunkach. Takie warunki dają dobre obiekty sportowe z odpowiednim wyposażeniem. Obiekty te stanowią o atrakcyjności obszarów wiejskich dla młodych ludzi, a także są podstawą prawidłowego rozwoju fizycznego dzieci i młodzieży.

Trzecią grupą projektów są projekty nakierowane na poprawę bezpieczeństwa na terenach wiejskich polegające na budowaniu parkingów, ścieżek rowerowych, chodników i placów zabaw. Te ostatnie cieszą się ogromnym powodzeniem wśród najmłodszej części mieszkańców obszarów wiejskich. Bardzo często dopiero po wybudowaniu placu zabaw widać ile dzieci znajduje się w danej miejscowości. Place zabaw uprzyjemniają życie najmłodszym, ale również ułatwiają życie ich rodzicom, którzy posyłając dzieci na plac zabaw mają poczucie spokoju i bezpieczeństwa.

Czwartą grupą projektów są projekty dotyczące zagospodarowania terenów zieleni, rewaloryzacji starych parków oraz nadawanie nowych form centrom

miejsowości. Te projekty cieszą najbardziej władarzy miejscowości (w tym gminnych), ponieważ są one wizytówką danej miejscowości, przez co są projektami prestiżowymi dla ludności zamieszkującej daną miejscowość, która bardziej się z nią utożsamia, gdy centrum jest dobrze zaprojektowane, piękne, czyste i funkcjonalne. Bardzo często zdarza się, że centrum miejscowości przywraca się charakter z minionych lat, zachowując ich tradycyjny układ i charakter.

Piąta grupa projektów dotyczy przywracania dawnej świetności budynkom i budowlom znajdującym się na danym terenie, spełniającym ważne role w życiu społeczności lokalnej, które z różnych przyczyn uległy dewastacji, zostały zaniedbane a czasami nawet zapomniane przez mieszkańców. Część z nich to obiekty zabytkowe, które w ramach odnowy wsi mogą zostać poddane konserwacji i renowacji pod nadzorem konserwatora zabytków. Warunkiem jest aby zostały przeznaczone na cele społeczne (dla miejscowej ludności).

3. Odnowa wsi w gminie Kramsk

W ramach Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” w ramach Priorytetu 2 „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich” z Działania 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego gmina Kramsk złożyła 8 wniosków z czego uzyskała dofinansowanie na siedem złożonych wniosków. Ósmy projekt nie otrzymał dofinansowania ze względu na nieuregulowane sprawy własnościowe terenu. Można powiedzieć, że gmina ta pod kątem wykorzystania możliwości jakie dał program SPO stała się niekwestionowanym liderem odnowy wsi w województwie wielkopolskim.

Przygotowanie projektów do odnowy wsi rozpoczęło się od spotkań/zebrań wiejskich w sołectwach, podczas których lokalna społeczność wybierała priorytetowe zadania możliwe do zrealizowania w ramach działania Odnowy wsi. Dla każdej miejscowości, w której realizowane miały być zadania został sporządzony Plan Rozwoju Miejscowości (POM) zawierający m.in. opis miejscowości i jej charakterystykę, analizę mocnych i słabych stron oraz wykaz zadań objętych planem. Podczas zebrań wiejskich mieszkańcy głosowali w drodze głosowania decydowali o przyjęciu Planu Odnowy Miejscowości (POM) Następnie, wszystkie plany zostały również zatwierdzone uchwałą Rady Gminy Kramsk, co oznaczało przyjęcie ich do realizacji, czyli akceptację gminy.

Realizacja projektów rozpoczęła się w pierwszym kwartale 2006 roku a zakończyła w lipcu 2007r. Koordynacją prac zajmowało się Gminne Centrum Informacji Europejskiej – wydzielona komórka organizacyjna w Urzędzie Gminy.

Lista projektów, które uzyskały dofinansowanie w ramach SPO:

1. „Uporządkowanie centrum miejscowości Kramsk”

Zakres projektu: remonty chodników w centrum Kramska tj. roboty przygotowawcze, roboty ziemne, podbudowy i nawierzchnie oraz roboty wykończeniowe.

Cel główny projektu to podniesienie standardu życia i pracy na wsi oraz cel dodatkowy – wzrost atrakcyjności inwestycyjnej.

2. „Budowa płyty boiska sportowego w Kramsku”

Zakres projektu: budowa płyty boiska piłkarskiego, bieżni okólnej i bieżni prostej.

Cel główny projektu został określony jako zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, cel dodatkowy to podniesienie atrakcyjności turystycznej oraz rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowania dziedzictwa kulturowego.

3. „Przebudowa remizy OSP na Wiejski Ośrodek Kulturalno - Oświatowy DRUH w Świątcu”

Zakres projektu: przebudowa istniejącego budynku oraz jego wyposażenie zgodnie z potrzebą działalności kulturalnej prowadzonej przez mieszkańców. Po zrealizowaniu projektu ośrodek zostanie wyposażony tak, aby spełniał cele kulturalne i oświatowe. Działalność kulturalna prowadzona w obiekcie jest działalnością non-profit, która służyć ma wszystkim mieszkańcom Świątca i okolicznych miejscowości.

4. „Przystosowanie remizy OSP na Świetlicę Integracji Społecznej i Zawodowej w Milinie”

Zakres projektu: przebudowa górnej części kondygnacji obiektu i zagospodarowanie jej na stanowiska komputerowe i wyposażenie zaplecza

kuchennego oraz zaadaptowanie sali tak, aby mogła spełniać cele rekreacyjne i szkoleniowe. Cel główny: zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, cel dodatkowy: rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowania dziedzictwa kulturowego.

5. „Przystosowanie obiektu na Wiejski Ośrodek Kultury w Woli Podłęznej”

Zakres projektu: przystosowanie obiektu na cele kulturowe i społeczne. Cel główny określony jako rozwój tożsamości społeczności wiejskiej i zachowania dziedzictwa kulturowego. Działalność prowadzona w obiekcie ma być działalnością niegenerującą dochodów, służącą lokalnej społeczności.

6. „Adaptacja budynku na Świetlicę Wiejską STRAŻAK w Rudzicy”

Zakres projektu: remont i adaptacja następujących pomieszczeń: sali głównej, szatni, zaplecza kuchennego, sanitariatów i pomieszczenia gospodarczego na działalność kulturalną.

7. „Adaptacja budynku na Sołecki Dom Kultury w Izabelinie”

Zakres projektu: remont sali głównej, zaplecza kuchennego, pomieszczenia gospodarczego, sanitariatów. Wszystkie pomieszczenia zostały zaadaptowane dla potrzeb działalności kulturalnej i szkoleniowej.

Pięć z siedmiu projektów dotyczyło budowy, remontu, modernizacji domów kultury, centrów spotkań i remiz OSP. Na tym przykładzie widać, że tego typu projekty są w przeważającym procencie realizowane na terenach wiejskich Wielkopolski. Tak samo dzieje się w innych województwach.

Całkowity koszt zrealizowanych projektów to kwota 2135040,94 zł, w tym 1862140,94 zł to środki z dotacji z Działania 2.3. Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego, pozostała część środków 272900,00 zł została wyłożona z budżetu gminy Kramsk.

Na uwagę zasługuje fakt, że w wyniku realizacji projektów wszystkie obiekty uzyskały wysoki standard wykończeniowy i funkcjonalny. Posiadają zaplecza socjalno-kuchenne, nowoczesne sanitariaty, sale widowiskowo-rekreacyjne od 60 osób w Sołeckim Domu Kultury w Izabelinie do 150 osób w Wiejskim Ośrodku Kulturalno-Oświatowym „Druh„w Świątcu. Wszystkie zmodernizowane obiekty kubaturowe wyposażone są w ekologiczne centralne ogrzewanie. Od października 2007r. rozpoczęli w nich pracę

stażyści Urzędu Gminy w Kramsku – animatorzy rozwoju regionalnego. Służyć będą pomocą i doradztwem w pozyskiwaniu funduszy i dotacji unijnych dla OSP, Kół Gospodyń Wiejskich, organizacji i stowarzyszeń, rolników i przedsiębiorców. Do ich obowiązków należeć będzie stała współpraca z Agencjami i Fundacjami działającymi na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, Powiatowym Urzędem Pracy, organizacjami i stowarzyszeniami ponadregionalnymi. Animatorzy wyposażeni zostaną w dostęp do Internetu, w telefony, aby szybko i sprawnie przekazywać informacje do zainteresowanych osób. Do ich obowiązku należeć będzie także współpraca ze szkołami, ośrodkiem kultury oraz organizacja imprez środowiskowych. Animatorzy będą zatrudniani na umowę o pracę lub w ramach stażu z Powiatowego Urzędu Pracy. Finansowani będą z budżetu gminy lub Powiatowego Urzędu Pracy.

Odnowa wsi w Wielkopolsce - dotychczas i w przyszłości.

W Wielkopolsce odnowa wsi zaistniała głównie dzięki możliwości realizacji projektów w ramach SPO, dzięki zaangażowaniu społeczności lokalnych i władz samorządowych, ich nieskrępowanej pomysłowości i kreatywności. Wykorzystano wiele nowych rozwiązań i technologii, nie stosowanych gdzie indziej, dzięki którym wiele wiejskich przedsięwzięć miało wymiar autentycznej innowacji. Dążenie społeczności lokalnej do rozwiązań wyróżniających wieś, kształtujących jej tożsamość powodują, że uzyskiwana jest zupełnie nowa jakość działań. Dzięki temu odnowa wsi dysponuje pomysłami spójnymi z swoimi celami i ideami.

W odnowie wsi, zgodnie z kompleksowym podejściem tej idei wykorzystywanych jest wiele rozwiązań powstałych na gruncie polityk regionalnych, np. w dziedzinie odnawialnych źródeł energii, organizacji producentów rolnych, ekologii, marketingu towarów i usług. Kompleksowy charakter programów odnowy wsi oraz poziom zaangażowania, motywacji społeczności lokalnych oraz wiedzy powodują dodatkowy wzrost efektów oraz ułatwiają realizację złożonych projektów. Nie wszystkie z nich możliwe były do realizacji w warunkach SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” ze względu ograniczenia wynikające z rozporządzenia, które konkretnie określało na jakie projekty możemy ubiegać o dofinansowanie.

Na podstawie doświadczeń z Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) można powiedzieć, że obawy związane z brakiem możliwości wykorzystania oraz brakiem przygotowania gmin do wykorzystania funduszy

unijnych w ramach działania odnowa wsi w województwie wielkopolskim minęły już bez powrotu. W lutym 2009r. ruszył kolejny program – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) w ramach którego wspierane są projekty odnowy wsi (Oś 3, Działanie 3.4 „Odnowa i rozwój wsi”). Wszyscy ci, którzy złożyli wnioski poprzednio, bogatsi o doświadczenia z poprzedniego programu (SPO) jak również nowi beneficjenci czekali z niecierpliwością na możliwości złożenia wniosku w nowym programie (PROW). Obecnie są gotowi, przy zrozumieniu, poparciu oraz wsparciu osób zarządzających województwem wejść na kolejny stopień rozwoju procesu odnowy wsi w województwie wielkopolskim i wzorem innych województw utworzyć swój własny program odnowy wsi, niezależny od środków unijnych. Taki program jest potrzebny Wielkopolsce, aby wspierać społeczność lokalną terenów wiejskich w realizacji projektów, które mają na celu poprawę jakości życia mieszkańców wsi, zachowanie charakteru i tożsamości wsi wielkopolskiej oraz stworzenia takich warunków życia na wsi, aby młodzi ludzie nie chcieli z niej emigrować do miast.

Literatura

1. Ryszard Wilczyński., 2003: Odnowa wsi perspektywą rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Fundacja Fundusz Współpracy, Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich Oddział w Poznaniu.
2. Kłodziński M., Bład M., Wilczyński R. 2007: Odnowa wsi w integrującej się Europie, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAP.
3. Kamiński R., 2003: "Sami- Sobie" – Odnowa wsi w powiecie Nakielskim, Protest wobec bezradności i beznadziei. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego PARTNER